

VAI TRÒ CỦA GIÁO DỤC GIA ĐÌNH TRONG VIỆC HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN NHÂN CÁCH THỂ HỆ TRẺ Ở TỈNH QUẢNG BÌNH HIỆN NAY

GVHD: ThS. Nguyễn Thị Thanh Bình

SVTH: Nguyễn Đức Anh,

ĐH Giáo dục Chính trị, Khóa 50

Tóm tắt: Qua hai đợt thực tập sư phạm tại các trường Trung học phổ thông, tôi nhận thấy, tình hình đạo đức nhân cách của một bộ phận thể hệ trẻ đang có xu hướng phát triển theo chiều hướng tiêu cực. Tình trạng thanh thiếu niên vi phạm trật tự an toàn xã hội, tham gia các tệ nạn diễn ra thường xuyên, thậm chí việc các em học sinh nữ tham gia đánh bạn cùng phái ngay trước cổng trường có xu hướng tăng lên. Điều đó được lý giải từ nhiều nguyên nhân khác nhau, song công tác giáo dục từ phía gia đình, nhà trường và xã hội cần phải xem xét lại về cả nội dung và phương pháp. Vì thế, để nhân cách thể hệ trẻ phát triển toàn diện thì cần phải quan tâm đến giáo dục ngay khi trẻ đang sống trong gia đình. Vì vậy mà tôi chọn vấn đề này để nghiên cứu.

1. MỞ ĐẦU

Gia đình là xã hội đầu tiên của con người, là cầu nối giữa con người với xã hội, là nơi chuyển giao, truyền bá văn hóa cho thể hệ trẻ. Gia đình vừa là nơi phát huy những giá trị văn hóa truyền thống, vừa tiếp thu những tinh hoa văn hóa nhân loại. Chính vì vậy, gia đình có vai trò to lớn trong cuộc sống xã hội và để có một xã hội tốt đẹp thì cần phải quan tâm đến gia đình, tạo điều kiện cho gia đình phát triển.

Bên cạnh đó, giáo dục gia đình cũng có những diễn biến tiêu cực, do chịu tác động tiêu cực của môi trường xã hội, của các loại văn hóa phẩm độc hại, của lối sống thực dụng phương Tây... Tất cả những điều đó đang làm băng hoại đạo đức, nhân cách một bộ phận xã hội, lôi cuốn một bộ phận thể hệ trẻ vào vòng tội lỗi. Trong khi đó, giáo dục gia đình đối với việc uốn nắn nhân cách cho con trẻ chưa được coi trọng và đầu tư đúng mức. Không ít cha mẹ lo nuôi con nhiều hơn đầu tư cho việc dạy chữ, dạy người; nhiều cha mẹ rất coi trọng đến việc giáo dục con cái phát triển toàn diện, song do kiến thức và năng lực hạn chế nên hiệu quả của việc giáo dục còn thấp và tỉnh Quảng Bình cũng không nằm ngoài hiện trạng đó.

Sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa tỉnh Quảng Bình đã và đang đặt ra những yêu cầu bức thiết đối với sự nghiệp giáo dục nói chung và giáo dục gia đình nói riêng nhằm tạo ra lớp thanh niên vừa cường tráng về thể chất, phong phú về tinh thần, trong sáng về đạo đức, đủ năng lực và trí tuệ đưa tỉnh nhà phát triển vươn lên tầm cao mới, hội nhập cùng đất nước. Yêu cầu đó đặt ra cho sự nghiệp giáo dục, trong đó công tác giáo dục gia đình phải không ngừng đổi mới, hoàn thiện theo hướng công nghiệp hóa, hiện

đại hóa mà vẫn đậm đà bản sắc văn hóa. Vì vậy, cần có sự nhận thức đầy đủ và có hệ thống về vai trò của giáo dục gia đình trong sự hình thành và phát triển nhân cách thế hệ trẻ để từ đó có chiến lược đầu tư thích hợp, nhằm xây dựng gia đình thực sự xứng đáng là trường học đầu tiên của thế hệ trẻ, nuôi dưỡng những nhân cách tốt đẹp cho sự nghiệp xây dựng và phát triển quê hương ngày càng giàu mạnh.

Vì những lý do đó mà tôi chọn đề tài: "***Vai trò của giáo dục gia đình trong việc hình thành và phát triển nhân cách thế hệ trẻ ở tỉnh Quảng Bình hiện nay***".

2. NỘI DUNG

Gia đình là một phạm trù dùng để chỉ một tập hợp người, hình thành trên cơ sở các mối quan hệ hôn nhân, quan hệ huyết thống, quan hệ nuôi dưỡng... Các thành viên gia đình gắn bó với nhau bởi trách nhiệm, nghĩa vụ, quyền lợi về kinh tế, văn hóa, tình cảm và theo những chuẩn giá trị nhất định, được dư luận xã hội ủng hộ, được nhà nước thừa nhận và bảo vệ.

Nhân cách là hệ thống những phẩm giá xã hội của cá nhân, thể hiện những phẩm chất bên trong của cá nhân, mối quan hệ qua lại của cá nhân với cá nhân khác, với tập thể, xã hội, với thế giới xung quanh và mối quan hệ của cá nhân với công việc trong quá khứ, hiện tại và tương lai.

Con người được sinh ra, còn nhân cách là một quá trình hình thành. Điều đó khẳng định vai trò quan trọng của giáo dục nói chung, giáo dục gia đình nói riêng chính là con đường cơ bản và phổ biến nhất để hình thành và phát triển phẩm chất đạo đức nhân cách của mỗi cá nhân. Nhân cách được hình thành và phát triển là nhờ được đào tạo, bồi dưỡng trong môi trường sống giữa các thành viên trong gia đình đến những quan hệ xã hội mà cá nhân đang tiếp xúc và trưởng thành trong chính hoạt động sống của mình. Và cũng trong quá trình ấy hàng loạt các đặc điểm, thuộc tính, thái độ... của cá nhân cũng biến đổi, định hình và trở thành những đặc điểm, những thuộc tính mang tính xã hội, đạo đức của con người.

Giáo dục gia đình là sự tác động có hệ thống, có mục đích của những người lớn trong gia đình và toàn bộ nếp sống của gia đình tới đứa trẻ. Mục đích của giáo dục gia đình nhằm giáo dục con ngoan, trò giỏi, những công dân tốt làm chủ tương lai, đất nước. Song so với mục đích giáo dục của nhà trường và xã hội, mục đích giáo dục của gia đình có điểm khác ở chỗ: giáo dục gia đình phân tán và cụ thể hơn, do nó hướng vào từng đứa trẻ cụ thể và gắn với lợi ích của từng gia đình riêng biệt. Đồng thời, mục đích của giáo dục gia đình linh hoạt hơn, thay đổi theo sự biến đổi và phát triển của đứa trẻ, theo sự vận động và phát triển của xã hội xung quanh, phụ thuộc vào chính cuộc sống của gia đình và những định hướng giá trị của nó.

Giáo dục nói chung, giáo dục gia đình nói riêng có vai trò to lớn trong quá trình hình thành, phát triển và hoàn thiện nhân cách của cá nhân, trong đó giáo dục gia đình con đường trực tiếp nhất tác động đến việc hình thành nhân cách con người. Bởi lẽ,

giáo dục trẻ nên người có nghĩa là làm cho con người có nhân cách cần rất nhiều yếu tố, như: Yếu tố di truyền sinh học, hoàn cảnh sinh sống(gia đình, xã hội), sự hoạt động năng nổ của mỗi người (hay cái tôi tâm lý). Như vậy để hình thành nhân cách, trước hết, con trẻ phải có bộ óc phát triển bình thường làm cơ sở tiền đề cho sự hình thành phát triển nhân cách. Cơ thể và bộ óc phát triển đến đâu sẽ tạo ra cơ sở cho sự hình thành phát triển nhân cách đến đó. Khi còn bé, làm con và làm học trò thì có nhân cách của con, của trẻ, không thể bắt chúng có nhân cách của người trưởng thành. Thứ hai, hoàn cảnh sống (gia đình và xã hội) giữ vai trò quyết định trong sự hình thành nhân cách. Chẳng hạn như con người sống trong hoàn cảnh “quá nghèo thì dễ hèn”, “bần thì dễ tiện” còn “giàu có dễ xa hoa, lãng phí”. Cách sống của con người do hoàn cảnh quyết định cho nên muốn tạo nhân cách tốt cho con phải tùy hoàn cảnh để tạo dựng lối sống cho phù hợp. Nhà nghèo nên tiết kiệm, chớ lãng phí, còn nhà giàu thì nên sống rộng rãi, độ lượng, luôn làm việc thiện, chăm chỉ học hành thì gia đình mới giữ được hạnh phúc lâu dài. Hoàn cảnh tạo nên nhân cách nhưng một khi hoàn cảnh thay đổi con người cần được giáo dục, hướng dẫn để thích nghi với hoàn cảnh mới một cách tốt đẹp hơn. Vì thế bố mẹ phải gương mẫu, năng động và thật sự là tấm gương tốt cho con noi theo. Thứ ba, sự hoạt động năng nổ của mỗi người có tính chất quyết định tính cách và bản ngã của họ. Vì vậy, cha mẹ phải giúp con xây dựng hoài bão ước mơ, giúp con phấn đấu để đạt được. “Nhân cách cũng không có sẵn bằng cách bộc lộ dần dần những xung đột bản năng nguyên thủy mà một lúc nào đó đã bị kiềm chế, chèn ép”.

C.Mác đã từng khẳng định rằng, con người là một động vật - xã hội. Sau khi lọt lòng mẹ, nếu đứa trẻ không được sống trong môi trường xã hội, không được hưởng chế độ giáo dục của gia đình, của xã hội, đứa trẻ sẽ không trở thành một con người. Bởi vậy, có thể khẳng định rằng, quá trình chuyển biến đứa trẻ từ một thực thể sinh học thành một con người, được diễn ra trong môi trường xã hội, trước hết là nhờ quá trình giáo dục, trong đó đặc biệt là giáo dục gia đình.

Giáo dục gia đình có những ưu thế, những nét đặc thù, khác biệt trong việc giáo dục con trẻ nên người (nghĩa là làm cho con người có nhân cách) mà các môi trường giáo dục khác không có. Đó là:

Giáo dục gia đình thông qua tình cảm yêu thương ruột thịt. Tình cảm của cha mẹ đối với con cái là yếu tố có hiệu quả nhất trong quá trình dẫn dắt trẻ thơ thích nghi dần với đời sống xã hội.

Giáo dục gia đình mang tính cá biệt. Giáo dục gia đình tác động lên từng cá nhân trong gia đình tạo nên tính đa dạng, sự phong phú về cá tính của mỗi thành viên theo sự định hướng tích cực của nhân cách.

Giáo dục gia đình là sự phối hợp nhiều mặt. Đó là những ưu thế mà chỉ có ở giáo dục gia đình, do đó cần phải phát huy để các bậc làm cha làm mẹ trở thành “Nhà giáo dục đầu tiên khởi nguồn, mở mang cho việc hình thành và phát triển những nhân cách gốc, tạo cơ sở quan trọng cho trẻ tiếp thu có hiệu quả giáo dục của nhà trường, của đoàn thể xã hội”.

Qua công tác điều tra 300 hộ gia đình thuộc các thành phần nông dân, công chức, viên chức, tiểu thương, tại các xã Quảng Đông thuộc huyện Quảng Trạch, thị trấn Hoàn Lão thuộc huyện Bố Trạch, xã Lâm Thủy thuộc huyện Lệ Thủy và xã Trọng Hóa thuộc huyện Minh Hóa, xã Võ Ninh thuộc huyện Quảng Ninh và tiểu khu 13 - phường Bắc Lý thuộc thành phố Đồng Hới tỉnh Quảng Bình nhằm tìm hiểu thực trạng công tác giáo dục gia đình tại tỉnh Quảng Bình. Có thể đưa ra một số vấn đề sau:

- *Quan niệm của các bậc cha mẹ về nhân cách của thế hệ trẻ*, đặc biệt là nhân cách lứa tuổi học sinh trung học phổ thông. Theo số liệu điều tra thì 80% các gia đình đều cho rằng: Nhân cách là các phẩm chất đạo đức của con người, 20% cho rằng nhân cách chính là tính cách của con người. 90% số hộ gia đình cho rằng việc giáo dục nhân cách cho học sinh Trung học phổ thông là rất cần thiết và trách nhiệm thuộc về gia đình (20%), nhà trường (50%), xã hội (15%) và 15% số hộ gia đình cho rằng trách nhiệm đó thuộc về gia đình, nhà trường và xã hội.

Qua số liệu điều tra, chúng ta đều nhận thấy rằng, việc hình thành nhân cách cho con người nói chung và nhân cách học sinh trung học phổ thông nói riêng là một việc làm hết sức cần thiết và quan trọng.

- *Về công tác giáo dục đạo đức trong gia đình*: Theo số liệu khảo sát cho thấy, số gia đình giáo dục con cái sống có đạo đức, hiếu thảo với ông bà cha mẹ chiếm tỷ lệ cao ở Quảng Đông chiếm 80%, ở Lâm Thủy chiếm 75%, ở Trọng Hóa chiếm 76%, ở Võ Ninh chiếm 82%, ở Tiểu Khu 13 chiếm 87%, ở Thị trấn Hoàn Lão chiếm 84%. Tuy nhiên bên cạnh đó, công tác giáo dục đạo đức tại tỉnh Quảng Bình cũng gặp không ít khó khăn. Theo số liệu điều tra tại 3 khu vực trên, tỷ lệ số gia đình đồng ý với quan điểm “Cha mẹ sinh con, trời sinh tính” vẫn chiếm tỷ lệ cao. Ở Quảng Đông chiếm 10%, ở Lâm Thủy chiếm 17%, ở Trọng Hóa chiếm 22%, ở Võ Ninh chiếm 27%, ở Tiểu Khu 13 chiếm 15%, ở Thị trấn Hoàn Lão chiếm 16%. Điều này chứng tỏ, việc quan tâm giáo dục con cái của các bậc cha mẹ vẫn còn giao phó cho nhà trường và xã hội.

- *Về giáo dục học tập văn hóa*: Theo kết quả điều tra cho thấy: 100% số gia đình đều mong muốn con mình ngoan ngoãn học giỏi, cho dù gia đình đó làm nghề nông nghiệp, ngư nghiệp, thương nghiệp hay gia đình trí thức. Và cho dù cuộc sống có khó khăn tới đâu thì cha mẹ vẫn cố gắng để con cái học tập thành người, nâng cao trình độ văn hóa. Tuy nhiên, việc học văn hóa của thế hệ trẻ vẫn còn sự bất cập giữa các vùng miền, ở nông thôn với thành thị, ở đồng bằng với miền núi...

- *Về công tác giáo dục ý thức lao động và rèn luyện tính tự lập cho thế hệ trẻ*. Theo điều tra, có 35% số gia đình thường xuyên giáo dục ý thức lao động cho con cái mình, 40% có nhưng không thường xuyên và còn lại 25% thì không giáo dục ý thức lao động cho con cái mình. Tuy nhiên vẫn có sự chênh lệch giữa nông thôn và thành thị.

- *Về vấn đề giáo dục giới tính*: Theo điều tra thì 67% số hộ gia đình ở xã Quảng Đông không quan tâm đến việc giáo dục giới tính cho con trẻ mà chỉ nhắc nhở con không được yêu sớm hoặc cấm con không được quan hệ tình dục trước hôn nhân. Ở

Lâm Thủy chiếm 70%, ở Trọng Hóa chiếm 80%, ở Võ Ninh chiếm 65%, ở Tiểu Khu 13 chiếm 50%, ở Thị trấn Hoàn Lão chiếm 55%. Mặt khác khi các hộ gia đình tại các khu vực nói trên được hỏi: Ông/bà có đồng ý với quan điểm này không? Giáo dục giới tính chính là “vạch đường cho hươu chạy”, thì có đến 75% số hộ gia đình tại xã Quảng Đông, ở Lâm Thủy chiếm 82%, ở Trọng Hóa chiếm 83%, ở Võ Ninh chiếm 72%, ở Tiểu Khu 13 chiếm 40%, ở Thị trấn Hoàn Lão chiếm 43% đồng ý với quan điểm trên.

- Về phương pháp giáo dục con cái trong gia đình. Qua bảng số liệu dưới đây, chúng ta thấy rằng phương pháp giáo dục gia đình chủ yếu là sự nêu gương của bố mẹ trong gia đình và sự giáo dục của nhà trường. Hai phương pháp này rất quan trọng, tuy nhiên các bậc cha mẹ cũng cần phải trang bị thêm những phương pháp mới trong việc giáo dục con cái như nêu gương, thuyết phục, khen thưởng...

Bảng 2.1: Phương pháp giáo dục gia đình ở các xã trong tỉnh Quảng Bình

TT	Phương pháp giáo dục con cái trong gia đình	Xã Quảng Đông	Thị trấn Hoàn Lão	Xã Trọng Hóa	Xã Võ Ninh	Xã Lâm Thủy	Tiểu khu 13 - Bắc Lý
1	Nêu gương, trước hết đó là tấm gương của bố mẹ trong cuộc sống hằng ngày.	24	32	23	21	34	30
2	Khuyến bảo, thuyết phục con cái.	14	15	18	14	9	20
3	Sử dụng hình phạt nếu trẻ không vâng lời	23	19	16	21	25	7
4	Đề nhà trường giáo dục là chủ yếu.	28	25	35	32	30	35
5	Đề chúng nó tự giáo dục.	11	12	8	10	2	8

(Đơn vị tính %)

Như vậy, công tác giáo dục gia đình trong sự hình thành và phát triển nhân cách cho thế hệ trẻ ở tỉnh Quảng Bình còn gặp rất nhiều khó khăn và thách thức. Thực trạng đó có thể giải thích từ nhiều nguyên nhân khác nhau. Song, một nguyên nhân rất quan trọng đó là do hậu quả của việc giáo dục gia đình chưa đúng cách. Cùng với sự phát triển năng động của kinh tế - xã

hội, một bộ phận các bậc làm cha làm mẹ chỉ quan tâm đến nhu cầu vật chất chưa thật sự gần gũi, quan tâm chăm sóc, dạy dỗ con cái nên khi thiếu tình yêu thương của cha mẹ trẻ dễ đi vào con đường tội lỗi, bên cạnh đó thì một số các gia đình khác lại thiếu phương pháp trong cách giáo dục con cái nên hiệu quả giáo dục còn thấp.

Để giáo dục thế hệ trẻ có nhân cách tốt trở thành người có ích cho gia đình và xã hội cần phải triển khai một số phương hướng: đổi mới nhận thức về vị trí, vai trò của giáo dục gia đình đối với thế hệ trẻ; tiếp tục sự nghiệp đổi mới, phát triển kinh tế trong tình nhằm nâng cao vai trò của giáo dục gia đình đối với thế hệ trẻ; tạo lập môi trường văn hóa cho việc nâng cao hiệu quả giáo dục gia đình đối với thế hệ trẻ; tiếp tục đẩy mạnh cải cách giáo dục, tạo điều kiện để kết hợp chặt chẽ giữa giáo dục nhà trường với giáo dục gia đình. Đồng thời thực hiện số giải pháp sau: *Thứ nhất*, xây dựng gia đình ấm no, bình đẳng, tiến bộ, hạnh phúc và bền vững là cơ sở cho việc nâng cao vai trò của giáo dục gia đình; *thứ hai*, tăng cường sự phối hợp giữa gia đình, nhà trường và xã hội trong việc giáo dục thế hệ trẻ; *thứ ba*, nâng cao trình độ dân trí và năng lực giáo dục cho các bậc cha mẹ; thứ tư, cải tiến nội dung, phương pháp giáo dục gia đình đối với thế hệ trẻ; *thứ năm*, đẩy mạnh công tác nghiên cứu khoa học về gia đình và giáo dục gia đình. Trong đó, cần đẩy mạnh giải pháp cải tiến nội dung và phương pháp giáo dục gia đình.

Tuy nhiên, giáo dục gia đình không phải là vạn năng, chính vì vậy, để giáo dục thật sự có hiệu quả cần có sự phối kết hợp hài hòa giữa gia đình, nhà trường và xã hội.

3. KẾT LUẬN

Gia đình là tế bào của xã hội, là cái nôi thân yêu nuôi dưỡng cả đời người, là môi trường quan trọng giáo dục nếp sống và hình thành nhân cách. Với thiên chức riêng có mà không có một thiết chế xã hội nào có được, gia đình ngày càng khẳng định vị trí, vai trò to lớn của mình trong tiến trình phát triển của xã hội. Mặc cho các hình thức gia đình có đổi thay, mà sự thay đổi đó suy đến cùng là do sự phát triển kinh tế quy định, song như Hồ Chủ tịch đã khẳng định: Gia đình tốt thì xã hội mới tốt.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1] Bộ Giáo dục và Đào tạo (1998), *Giáo dục gia đình*, Nxb giáo dục.

[2] Nguyễn Ngọc Bích (2000), *Tâm lý học nhân cách*, Nxb Đại học Quốc gia, Hà Nội.

[3] Dương Tự Đàm (2007), *Gia đình trẻ và việc thi hành nhân cách thanh niên*, Nxb Thanh Niên.

[4] Ngô Công Hoàn (1993), *Tâm lý học gia đình*, Trường Đại học sư phạm Hà Nội.

[5] Trung tâm nghiên cứu khoa học về gia đình và phụ nữ (1994), *Gia đình và vấn đề giáo dục gia đình*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.

[6] Hồ Bá Thâm (2006), *Xây dựng bản lĩnh thanh niên hiện nay*, Nxb thanh niên.

[7] Bùi Ngọc Sơn (2008), *Những phương pháp giáo dục con cái trong gia đình*, Nxb Giáo dục.

[8] Nguyễn Xuân Yêm (2004), *Phòng ngừa thanh, thiếu niên phạm tội trách nhiệm của gia đình, nhà trường và xã hội*, Nxb Công an nhân dân.

